

1. Tehtävässä tuli laskea, tuleeko Sofialle halvemmaksi pitää vanhat lainat vai ottaa uusia laina, jolla maksettaisiin vanhat lainat pois.

Pääoma	Korko-%	Vuosittainen korko	Vuosittaiset kulut	Yhteensä vuodessa	Laina-aika	Perustamiskustannus	Kulut ja korot yhteensä
5 000	20 %	1 000	100	1 100	2	0	2 200
5 000	15 %	750	100	850	5	0	4 250
10 000	11 %	1 100	80	1 180	8	0	9 440
20 000							15 890
20 000	10 %	2 000	150	2 150	8	200	17 400

Tehtävän enimmäispistemäärä: **8 p.** Kunkin lainan kulujen ja korkojen laskemisesta oikein saa 2 p/laina.

Täydet pisteet saadakse loppupäätelmän on kuitenkin myös oltava oikein (yhdistelmälaina on kalliimpi vaihtoehto).

2. Tehtävässä tuli yhdistää kukin vero, korko, prosenttiluku tai rahamäärä oikeaan lukuun.
- Uusien asuntolainojen keskiporko lokakuussa 2021 = 0,74 %
 - Työttömyysaste lokakuussa 2021 = 6,0 %
 - Pääomatuloveroprosentti 30 000 euron pääomatuloveroihin asti vuonna 2021 = 30 %
 - Työntekijän ja työnantajan yhteensä maksaman eläkemaksuprosentin suuruus vuonna 2021 = 24,4 %
 - 12 kk Euribor-korko joulukuussa 2021 = -0,51 %
 - Suomalaisten eläkerahastojen koko syyskuun 2021 lopussa = 245 mrd
 - Suomen valtion velka marraskuun 2021 lopussa = 128,7 mrd
 - Suomen valtion budjetti vuodelle 2021 = 65,2 mrd €
 - Yhteisöveron vuosituotto vuonna 2020 = 5,4 mrd €
 - Suomen arvonnisäverokertymä vuonna 2020 = 18,1 mrd €

Tehtävän enimmäispistemäärä: **10 p.** (1 piste / oikea yhdistelmä)

3. Kulutuskäyttäytymistehtävä

- a. Mitä keskeisiä johtopäätöksiä voit tehdä koronamittarin perusteella? Mainitse kolme asiaa.
- Pandemian alettua maaliskuussa 2020 korttimaksut putosivat voimakkaasti lyhyessä ajassa, kun moni siirtyi etätöihin ja pysytteli vapaa-aikanakin kotioloissa. Korttiosojen yhteismäärä oli huhtikuussa yli 15 % pienempi kuin vuotta aiemmin.*
 - Tartuntojen määrän pienennettyä ja viranomaisten asettamien rajoitusten lievennyttyä korttimaksujen määrä palautui nopeasti lähelle vuodentakaista tasoa tai jopa sen yli alkukesän 2020 aikana. Pandemian toinen aalto ei syksyllä merkittävästi vaikuttanut*

korttimaksuihin, kun rajoitustoimet olivat lieviä ja kuluttajat uskalsivat jatkaa liikkumista ja ostosten tekoa.

- iii. Vaikka kokonaisuudessaan korttimaksut olivat vuonna 2020 lähes samalla tasolla kuin vuotta aiemmin, tuote- ja palveluryhmittäin tarkasteltuna muutokset olivat suuria. Kulttuuripalveluissa, hotelleissa, liikkumisessa ja mm. ravintoloissa käytettiin selvästi vähemmän korttimaksamista kuin aiemmin, kun taas verkkokaupassa, päivittäistavara- ja elintarvikkeiden kaupassa (mm. elintarvikkeet) sekä kodin kunnostamisessa korttimaksamista käytettiin enemmän kuin vuotta aiemmin.*

- b. Miksi Nordean korttidatan tarjoama kuva ei kerro koko totuutta kulutuksen kehityksestä Suomessa? Mainitse yksi syy.

Korjausohje: Minkä tahansa mallivastauksen alla esitetyn seikan maininta riittää maksimipisteisiin (2 p). Tehtävässä on mahdollista jakaa 0/1/2 pistettä per kohta, ei puolikkaita pisteitä. Mallivastauksen kohdasta ii ei tarvitse mainita kaikkia nyansseja täydet pisteet saadakseen, vaan vastauksen vaatavuuden on oltava verrannollinen mallivastauksien i ja iii vaativuuteen.

- i. Kyse on yhden pankin asiakkaiden korttimaksujen kehityksestä. Jos sen asiakkaiden kulutuskäyttäytyminen poikkeaa muista pankeista, tiedot eivät anna täyttä kuvaa kehityksestä.*
- ii. Korttimaksaminen on vain yksi maksamisen muoto, ja voi olla, että sen osuus käytetyistä maksutavoista on muuttunut pandemian aikana. Esimerkiksi käteisen käyttö on voinut tartuntariskien vuoksi vähentyä ja korvautua korttimaksuilla (esim. lähimaksaminen), jolloin korttimaksujen kehitys antaa liian myönteisen kuvan kulutuksesta. Toisaalta verkkokaupassa käytetään korttimaksujen ohella paljon myös muita maksutapoja (verkkopankki ym.), jolloin verkkokaupan ja sen myötä kokonaiskulutuksen kasvu voi olla suurempaa kuin korttimaksujen perusteella näyttää.*
- iii. Korttimaksuista puuttuvat ulkomaisten matkailijoiden korttimaksut Suomessa. Matkailijoiden kysynnän merkitys on normaaliaaikoina suuri etenkin hotelli-, taksi- ja ravintolapalveluissa.*

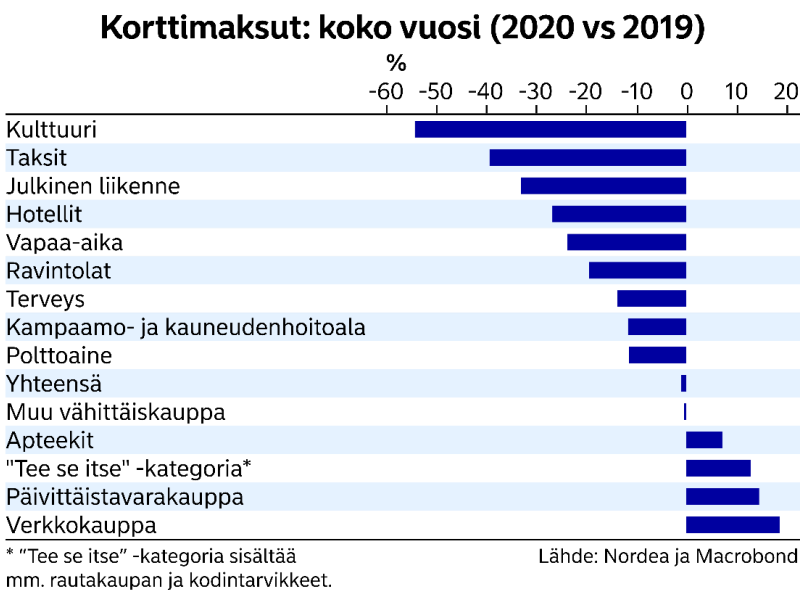
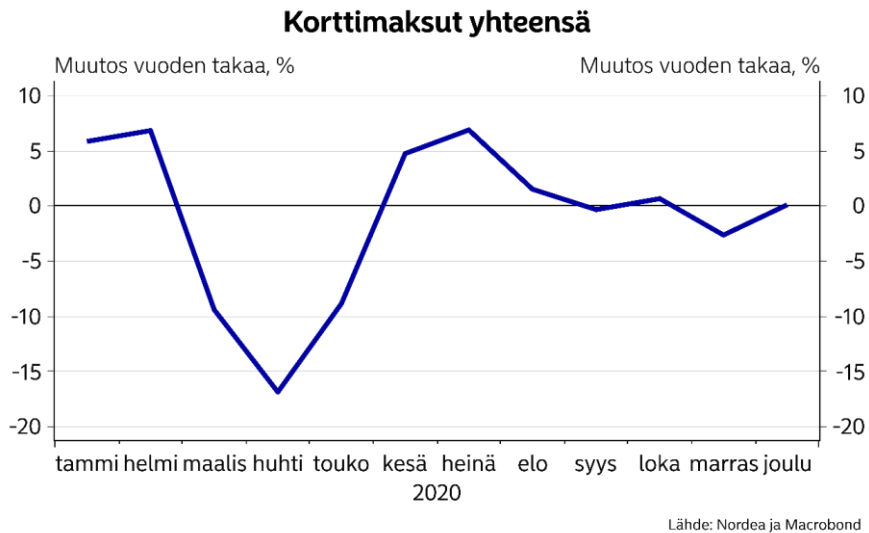
- c. Koronakriisin vuoksi kuluttajien halu suosia kotimaisia tuotteita on kasvanut. Mitä hyviä ja huonoja puolia tässä on? Mainitse yksi hyvä ja yksi huono puoli.

Korjausohje: Minkä tahansa kahden alla esitetyn seikan maininta riittää maksimipisteisiin (4 p., 2 p./hyvä puoli, 2 p./huono puoli). Tehtävässä on mahdollista jakaa 0/1/2 pistettä per kohta, ei puolikkaita pisteitä.

- i. Kotimaisten tuotteiden ostaminen auttaa niitä valmistavia yrityksiä ja siten tukee kotimaista työllisyyttä ja yritysten pysymistä pystyssä.*
- ii. Tällä on vuorostaan kerrannaisvaikutuksia, koska yritykset voivat jatkaa palveluiden, välituotteiden ja raaka-aineiden ostamista muilta kotimaisilta yrityksiltä ja yritysten työntekijät voivat ostaa muita kotimaisia tuotteita.*
- iii. Kotimaisissa tuotteissa voi olla pienempi hiilijalanjälki kuin ulkomailla tuotetuissa. Erityisesti tämä koskee paikallisesti tuotettuja tuotteita.*
- iv. Kotimainen tuote ei välttämättä ole kuluttajan kannalta paras ostos: sen hinta-laatu-suhde voi olla heikompi kuin ulkomailla valmistetun tuotteen.*
- v. Kotimainen tuotanto voi olla tehottomampaa kuin ulkomainen, jolloin kotimaisten tuotteiden ostaminen voi ylläpitää tuotantoresurssien tehotonta käyttöä globaalisti.*

- vi. *Ulkomaisten yritysten ajautuminen konkurssiin kysynnän vähyden takia voi vähentää suomalaisten tuotteiden vientiä, jos ulkomaiset yritykset ovat aiemmin ostaneet Suomesta raaka-aineita, väli tuotteita tai palveluita tuotteidensa valmistukseen.*

Tehtävän Abitissa ollut kuvamateriaali (kuvadata poikkeaa hieman toimitetusta suomenkielisestä pdf-versiosta).

4. Talouskriisitehtävä

Tehtävän enimmäispistemäärä on 30 pistettä, 10 pistettä per talouskriisi. Täydet 30 pistettä saa, kun vastauksessa on käyty kattavasti läpi viisi kohtaa per talouskriisi eli yhteensä 15 kohtaa koko esseevastauksessa. Täydet pisteet saadakse listauksessa on oltava mukana sekä erityispiirteitä, syitä että seurauksia kustakin kriisistä. Lisäksi täysiin pisteisiin vaaditaan essee, joka on analyyttisesti ja loogisesti kirjoitettu kokonaisuus.

1990-luvun lama (10 pistettä)

1990-luvun lama on yksi Suomen rauhan ajan taloushistorian pahimmista kriiseistä. BKT supistui kolme vuotta peräkkäin ja työttömyys nousi ennätyksellisen korkealle, pahimmillaan lähes 17 %:iin.

Paljon yrityksiä meni konkurssiin. Työttömyys jäi korkealle tasolle pitkäksi aikaa ja aiheutti paljon inhimillistä kärsimystä. Pitkäaikaistyöttömyys lisääntyi tuntuvasti.

Rahoitusmarkkinoiden nopea vapauttaminen 1980-luvun puolivälissä kannusti pankkeja ja niiden asiakkaita reippaaseen velkaantumiseen. Yritykset ottivat myös runsaasti ulkomaisia valuuttalainoja. Velkaantumiseen perustuva vahva kysyntä aiheutti arvopapereihin ja asuntomarkkinoille hintakuplan.

Lisäksi inflaation kiihtyminen heikensi kilpailukykyä. Siksi valuuttamarkkinoilla epäiltiin Suomen sen aikaisen rahan, markan, vakautta. Vakaaseen ja samalla vahvaan markkaan sitoutunut Suomen Pankki pyrki kireällä rahapolitiikalla torjumaan spekulatioita markan devalvaatiosta eli ulkoisen arvon heikentämisestä. Korkea korkotasoa pakotti supistamaan investointeja ja kulutusta, mistä seurasi reaalitalouden lama.

Korkeasta korkotasosta huolimatta markkinoiden paine kasvoi liian suureksi. Markka piti lopulta pakon edessä devalvoida vuonna 1991 ja uudelleen vuonna 1992, jolloin se päästettiin kellumaan eli sen kurssi määräytyi valuuttamarkkinoilla. Markan arvon heikentymisen seurauksena kotitalouksien ja yritysten lainanhoitokustannukset kasvoivat voimakkaasti, koska ne olivat ottaneet runsaasti lainoja ulkomaan valuutoissa. Markkalainoja ottaneet yritykset kärsivät puolestaan korkeasta korkotasosta. Seurauksena oli konkurssiaalto, josta aiheutui pankeille suuria luottotappioita.

Asuntojen hintakuplan puhkeaminen köyhdytti asuntovelallisia ja sysäsi rakennusalan syvään kriisiin. Asunnot halpenivat useita kymmeniä prosentteja. Osa kotitalouksista joutui myös kahden asunnon loukkuun: uusi asunto oli jo ostettu, eikä vanhaa saatu myytyä likimainkaan ennalta arvioidulla hinnalla.

Ulkomaisen velan saannin vaikeuduttua hallitus kiristi finanssipolitiikkaa voimakkaasti, mikä tukahdutti entisestään kotimaista kysyntää ja voimisti bruttokansantuotteen supistumista. Tiukkaa finanssipolitiikkaa pidettiin välttämättömänä, jotta ulkomainen velkaantuminen saataisiin aisoihin ja luottamus palautettua valtion taloudenpitoa kohtaan.

Neuvostoliiton romahdus vuonna 1991 aiheutti suuren kolauksen Suomen ulkomaankauppaan. Neuvostoliiton osuus Suomen ulkomaankaupasta oli vain muutamaa vuotta aikaisemmin 20 prosenttia. Kuvaajasta katsoen viennin arvon romahdus ei näytä yhtä dramaattiselta kuin myöhemmissä kriiseissä, mutta prosentuaalisesti pudotus oli suuri viennin silloiseen kokonaisarvoon nähden.

Kireästä finanssipolitiikasta huolimatta julkinen talous oli voimakkaasti alijäämäinen ja velkaantumisaste nousi nopeasti noin 15 %:sta 55 %:iin suhteessa BKT:hen. Myös suurtyöttömyys heikensi julkisen talouden tilaa. 1990-luvun lamassa Suomen valtio otti lainaa markkinoilta yli 10 prosentin korolla, mikä omalta osaltaan heikensi julkisen talouden tilaa korkeina korkomenoina. Suomen valtion luottoluokitus laski tuntuvasti 1990-luvun lamassa.

Suomen talous alkoi toipua 1990-luvun lamasta viennin avulla. Markan ulkoisen arvon heikentymisen myötä vienti elpyi. Myös Nokian matkapuhelinliiketoiminnan voimakas kasvu auttoi Suomen talouden toipumisessa.

1990-luvun lama jätti pitkät jäljet Suomen talouteen ja yhteiskuntaan. Suuri työttömyys, etenkin pitkäaikaistyöttömyys, pahensi kotitalouksien taloustilannetta ja lisäsi tuloerojen kasvua. Konkurssiaalto kaatoi monia yrityksiä ja heikensi työllisyystilannetta.

Finanssikriisi 2008 (10 pistettä)

Finanssikriisi oli nimensä mukaisesti ensisijaisesti rahoitusmarkkinoihin liittynyt voimakas globaali häiriö. Finanssikriisi lähti liikkeelle Yhdysvaltojen asuntoluottojen subprime-kriisistä, joka levisi nopeasti koko pankkisektorille. Yhdysvalloissa monet pankit ajautuivat vaikeuksiin, kun ne olivat myöntäneet niin sanottuja subprime-asuntoluottoja jopa sellaisille luotonhakijoille, joilla ei ollut työtä, tuloja eikä muitakaan omistuksia tai vakuuksia. Yksi kriisin eskaloitumispaikista oli investointipankki Lehman Brothersin ajautuminen konkurssiin syksyllä 2008. Kriisi levisi nopeasti Yhdysvaltojen pankeista koko maailmaan rahoitusjärjestelmään.

Rahoitusmarkkinoiden kriisiytymisen myötä pankkien välisten markkinoiden toiminta järkkyy pahasti, mikä näkyi erilaisten riskilisten voimakkaana kasvuna. Tämän seurauksena sekä yritysten että kotitalouksien luotonsaanti vaikeutui monissa maissa ja kriisi siirtyi rahoitusmarkkinoilta reaalielämään.

Suomen pankkisektori oli ennen kriisiä hyvässä kunnossa ja pankkijärjestelmä ei ajautunut kriisiin. Tästä huolimatta myös Suomessa rahoituksen saatavuus vaikeutui ja sen ehdot kiristyivät yleisesti, mikä vaikutti erityisesti monien yritysten toimintaan.

Suomen ulkopuolelta tulleet voimakkaat häiriöt jäähdyttivät Suomen talouden tilan nopeasti, ja bruttokansantuote supistui peräti 8 prosenttia vuonna 2009. Finanssikriisin laukaisema taantuma olikin Suomessa monia muita maita syvempi tuotannon pudotuksella mitattuna. Tämä johtui talouden tuotantorakenteesta.

Kriisin alkuvaiheessa merkittävin vaikutus Suomen talouteen tuli kansainvälisen kaupan voimakkaan supistumisen kautta. Tämän myötä Suomen vienti supistui viidenneksellä vuonna 2009. Viennin vähenemistä voimisti se, että erilaisilla investointihyödykkeillä on suuri merkitys Suomen viennissä. Kriisin myötä investointitoiminta väheni yleisesti maailmantaloudessa.

Finanssikriisin aikaan Suomen talouteen iski muitakin shokkeja: paperin globaali kysyntä laski, Nokian matkapuhelinliiketoiminta ajautui ongelmiin ja Venäjän talous oli kriisissä. Nämä tekijät voimistivat ja pitkittivät kriisiä Suomessa.

Viennin lisäksi myös investoinnit supistuivat Suomessa selvästi vuonna 2009. Yksityinen kulutus väheni vain hieman. Tähän vaikuttivat muun muassa veronkevennykset, jotka lisäsivät kotitalouksien käytettävissä olevia tuloja. Työttömyys nousi Suomessa lähes 9 %:iin. 1990-luvun laman aikana nähtyä massatyöttömyyttä ei kuitenkaan tapahtunut.

EKP:n poikkeuksellisen keveä rahapolitiikka helpotti kriisin vaikutuksia niin yleisesti Euroopassa kuin Suomessakin. Sen myötä sekä yritysten että kotitalouksien velanhoitokulut pysyivät pieninä. Yritysten velkaantumistaso oli kohtuullisen alhainen ennen taantumaa. EKP:n keveän rahapolitiikan vaikutukset näkyivät myös Suomen asuntomarkkinoilla. Asuntojen hinnoissa nähtiin vain pieni lyhytaikainen notkahdus alaspäin. Tämä ylläpiti kotitalouksien nettovarallisuutta ja tuki osaltaan niiden kulutuskysyntää.

Kaiken kaikkiaan Suomen talous ajautui taantumaa ja siihen reagoineen talouspolitiikan yhteisvaikutuksesta kaksijakoiseen tilaan. Vientisektorilla tilanne oli yleisesti vaikea, mutta samaan aikaan monilla kotimarkkina-aloilla koettiin vain pieni notkahdus kysynnässä. Kaksijakoisuus heijastui myös työmarkkinoille, mikä näkyi muun muassa korkeina palkankorotusvaatimuksina eräillä palvelualoilla.

Finanssikriisiin ja Suomen taloutta kohdanneiden muiden shokkien myötä Suomen taloudessa tapahtui rakennemuutos, jonka myötä teollisuuden rooli pieneni ja palveluiden kasvoi.

Finanssikriisistä toipuminen kesti hyvin pitkään Suomen taloudessa. Kesti 10 vuotta ennen kuin BKT oli samalla tasolla kuin ennen finanssikriisiä.

Finanssikriisin jälkeen pankkisektorin sääntelyä on lisätty merkittävästi globaalisti, jotta finanssikriisin kaltainen kehityskulku ei toistuisi.

Koronakriisi (10 pistettä)

Koronakriisi on terveydellinen kriisi, jolla on myös merkittäviä talousvaikutuksia. Aiemmistä kriiseistä poiketen sen laukaisi talouden tai rahoitusjärjestelmän ulkopuolelta tullut tekijä.

Koronapandemia on edelleen päällä, joten vielä on jossain määrin aikaista arvioida kriisiä kokonaisuutena. Jotain toki jo tiedetään sen taloudellisista vaikutuksista.

Koronakriisi on iskenyt voimakkaasti etenkin palvelusektoriin, kun ihmiset välttelevät sosiaalisia kontakteja. Sosiaalisia kontakteja vältetään viranomaisten asettamien rajoitusten vuoksi, mutta myös oma-aloitteisesti tartuntavaaran pelossa.

Koronakriisi on vaikuttanut voimakkaasti moniin talouksiin ja tietyissä maissa vuoden 2020 kaltaista voimakasta BKT:n sukellusta ei ollut nähty vuosikymmeniin. Toisaalta toipuminen koronakriisistä on ollut poikkeuksellisen ripeää. Monissa maissa vuoden 2021 lopulla BKT:n määrän taso ylitti jo pandemiaa edeltävän huipun. Pandemian kanssa on opittu elämään ja siten tautitapausten ja talousvaikutusten kytkös on koko ajan heikentynyt.

Toistaiseksi Suomen talous on pärjännyt suhteellisesti katsottuna erittäin hyvin. Suomen talous supistui koronakriisin alkuvaiheessa monia muita maita vähemmän ja selvästi vähemmän, kuin mitä kriisin alussa pelättiin. Kriisin alkuvaiheessa Suomen talouden ennakoitiin supistuvan vuoden 2020 aikana 5–10 %, pahimmissa skenaarioissa jopa reilusti yli 10 %. Supistuminen jäi kuitenkin odotuksia vähäisemmäksi, sillä Suomen talous supistui alle kolme prosenttia vuonna 2020. Kriisiä edeltänyt BKT:n taso saavutettiin jo vuoden 2021 toisella neljänneksellä.

Suomen talouden hyvään suhteelliseen pärjäämiseen ovat vaikuttaneet ainakin a) talouden rakenne (palvelusektori, erityisesti matkailu, joka on pienemmässä roolissa kuin monissa muissa maissa), b) onnistunut taudinhallinta ainakin toistaiseksi ja c) etätöihin siirtymisen sujuvuus hyvien digivalmiuksien ansiosta.

Suomessa kriisin aikana vähittäiskauppa on kasvanut selvästi, rakentamisen aktiviteetti on ollut pirteää ja teollisuuden tuotanto on pysynyt vakaana. Teollisuuden tilausten pitkät toimitusajat ovat pitäneet Suomen teollisuustuotannon laskun selvästi muita maita vähäisempänä.

Kotitalouksien kulutuksen rakenne on muuttunut koronakriisin aikana: erityisesti tavaroiden kulutus on lisääntynyt ja palveluiden kulutus vähentynyt. Sama on nähty myös muissa maissa ja yksi koronakriisin pitkittymisen jälkiseurauksia onkin ollut se, että tuotantokapasiteetti ei ole pysynyt vastaamaan tavaroiden voimakkaaseen kysyntään. Tämä on näkynyt erilaisina toimitusvaikeuksina ja nousseina hintoina.

Koronakriisin alussa työttömyys nousi, mutta nousu oli kohtuullisen maltillista. Työttömyys myös kääntyi melko pian laskuun ja kääntyi vuonna 2021 työvoimapulaksi. Lomautusjärjestelmä on tuonut toivottua joustoa työmarkkinoille kriisin aikana.

Finanssipolitiikka on ollut erittäin elvyttävää koronakriisin aikana ja hallitus on tehnyt monia päätöksiä yritysten ja kotitalouksien auttamiseksi kriisin yli. Tämä on näkynyt julkistalouden alijäämän kasvuna ja velkaantumistasen odotetaan nousevan selvästi. Tämä lisää sopeuttamisen tarvetta tulevina vuosina.

Myös rahapolitiikka on ollut hyvin elvyttävää ja Euroopan keskuspankki on ottanut uusia keinoja käyttöönsä. Tämä on ylläpitänyt luottamusta rahoitusmarkkinoilla. Tulevaisuudessa kevyestä rahapolitiikasta irtautuminen voi olla vaikeaa ja aiheuttaa markkinoiden hermoilua. Myös elvytysvara mahdollisissa uusissa kriiseissä on pienempi.

Asuntomarkkinoilla kriisin vaikutus näkyi alun kuopan jälkeen päinvastoin kuin aiemmissa kriiseissä: asuntokauppa vilkastui ja asuntojen hinnat nousivat. Myös pienemmät kaupungit pääsivät hintojen nousuun mukaan, kun ennen kriisiä hinnat nousivat lähinnä vain kasvukeskuksissa. Kevään 2020 koronakuopan jälkeen asuntomarkkinoiden toipuminen on ollut poikkeuksellisen vahvaa.

Pankkijärjestelmä Suomessa, kuten muuallakin, on ainakin toistaiseksi toiminut hyvin. Euroopan keskuspankin rooli rahapolitiikan elvyttäjänä ja rahoitusjärjestelmän vakauden ylläpitäjänä on suuri. Suomalaiset pankit ovat tarjonneet asiakkailleen laaja-alaisesti lyhennysvapaita, jotka pienentävät väliaikaisesti asiakkaiden lainanhoitomenoja ja antavat siten joustoa taloustilanteen hallintaan.

Pelättyä konkurssiaaltoa ei ole nähty.

Kriisin aikana kotitalouksien säästämisaste on noussut nopeasti. Osittain tämä on ”pakotettua” säästämistä, kun kulutusvaihtoehtoja on ollut vähemmän. Osittain se on varautumista tulevaan. Tyypillistä on, että taloudellisesti haastavina aikoina kotitalouksien varovaisuus kasvaa.

Koronakriisin pitkän aikavälin vaikutuksia on vielä haastava arvioida. Jotain pysyviä vaikutuksiakin todennäköisesti jää, kuten esimerkiksi:

- Etätöitä ja usealla paikkakunnalla tehty työ lisääntyy
- Liikematkailu vähenee ja korvautuu etäkokouksilla
- Verkkokauppa kasvaa
- Globalisaatio ottaa mahdollisesti taka-askeleita.
- Yritykset miettivät toimitusketjujaan uudesta näkökulmasta. Tehokkuuden lisäksi toimintavarmuus ja häiriönsietokyky ovat entistä tärkeämmässä roolissa.
- Mm. EU:n elvytysrahaston myötä investoinneissa siirretään enemmän fokusta ilmastonmuutosasioihin